

O ODNOSU URBANOG I ETNIČKOG IDENTITETA: PRIMJER TALIJANA I HRVATA U GRADU KRKU

RUŽA BONIFAČIĆ

Institut za etnologiju i folkloristiku
Zvonimirova 17, 10000 Zagreb

UDK: 39.78](497.5-3 Krk)

Kategorija: Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 02.02.2005.

Prihvaćeno: 04.05.2005.

Polazeći od povijesnih podataka o gradu i otoku Krku te propitujući iskaze ispitanika, autorica dolazi do zaključka da je njihov urbani identitet bio i ostao mnogo važnijim od etničkog. Danas vidimo ostatke rezultirajućeg složenog identiteta zasnovanog na ekskluzivitetu romanskog (talijanskog) i urbanog naspram slavenskog (hrvatskog) i ruralnog. Iako su se pri istraživanju 1997. predstavljali kao homogena i harmonična zajednica, etničke granice i politička razmimoilaženja u prvoj polovici 20. stoljeća mogu se prilično jasno razlučiti. U drugome se dijelu rada analiziraju tri čimbenika koja s etnomuzikološke strane određuju urbani identitet ispitanika: limena glazba, krčki urbani folklorni plesovi i krčke urbane folklorne pjesme. Time se ova zajednica, danas pred izumiranjem, znatno razlikovala od ostatka otočkog stanovništva.

Ključne riječi: urbani i etnički identitet / Talijani i Hrvati / limena glazba / urbane folklorne pjesme / urbani folklorni plesovi

Nojiltri fume ne la čituot de Vikla toč kuinč Taluni...

Mi u gradu Krku smo svi skupa Talijani...

(Tuone Udaina Burbur, posljednji govornik veljotskog, na svojem materinjem jeziku, potkraj 19. stoljeća)

Otok Krk ima danas oko 18.500 stanovnika, velikom većinom Hrvata, koji žive u 68 naselja. Njih se pet već preko tisuću godina tradicijski smatra gradovima. Među njima je grad Krk imao iznimnu povijest, ulogu i sudbinu, što je rezultiralo i njegovim specifičnim složenim identitetom.

Tijekom dvadesetoga stoljeća Talijani i Hrvati u gradu Krku razvili su specifičnu neformalnu manjinsku zajednicu. U doba mojeg terenskog istraživanja godine 1997. pripadnici te zajednice nazivali su sebe "starim Vejanima" (od talijanskog naziva Veglia za grad Krk), "pravim Krčanima" ili "originalnim Krčanima". Smatrali su se *signorima* i *cittadinima* (gospodom i građanima), naspram *contadina* (seljaka), kako su nazivali otočane izvan grada Krka. Svjesno su se, također, željeli razlikovati od (većinom hrvatskih) *pridošlica*, koji su grad Krk naselili nakon Drugoga svjetskog rata i koji danas čine oko trećinu njegovog stanovništva.

Ispitivani "stari Vejani", kako ćemo ih nadalje zvati, voljeli su se predstavljati priliĖno homogenom i harmoniĖnom zajednicom.¹ Neovisno o svojoj formalnoj etniĖkoj pripadnosti, kod kuće i meĖu sobom govorili su Ė a djelomice još i danas govore Ė lokalnim idiomom tzv. "kolonijalnog" venetskog dijalekta talijanskog jezika. U sluŖbenoj komunikaciji rabili su standardni talijanski i hrvatski jezik, a danas još samo hrvatski. Postoje dva bitna identiteta u zajednici "starih Vejana" Ė jedan je etniĖki, talijanski ili hrvatski, a drugi urbani i lokalni. No upravo su ovaj posljednji ėlanovi ove zajednice gotovo uvijek tijekom istraŖivanja 1997. isticali prije svog etniĖkog identiteta. TakoĖer, od obiju etniĖkih skupina oĖekivali bismo da se sluŖe svaka svojim materinjim jezikom; dok je to u Talijana i bilo tako, postavlja se pitanje kako to da su Hrvati u svojoj kući i unutar navedene zajednice govorili, i još uvijek dijelom govore, venetski, i kako to da su se još pred desetak godina bavljali preteŖno uz talijanske pjesme. Jezik, dakle, nije presudni ėimbenik njihova etniĖkog identiteta, Ŗto je ėinjenica koja upitnim stavlja prioritet jezika u odreĖenju etniĖkog identiteta.

Da bismo ušli u trag odgovorima na pitanja zaŖto se romanska komponenta toliko dugo zadrŖala u gradu Krku, i Ŗto to ėini grad Krk "iznimno urbanim" izmeĖu svih pet urbanih naselja na otoku, moramo navesti neke od bitnih povijesnih podataka o otoku i gradu Krku (Bolonić, 2002:13-96; Zelić, 1993).

Glede urbaniteta, Krk jedini na otoku ima neprekinuti status grada već duŖe od dva tisućljeća. Rimsko ga je osvajanje zateklo kao već teritorijalno (a ne više rodovski) ustrojenu lokalnu zajednicu autohtonih Liburna, koja se time uredno uklapala u rimski koncept *civitas*, sa sjedištem u utvrĖenom urbanom naselju (*oppidum*) Curicum (Suić, 2003:51-53). Rimljani su ga preuzeli, po svemu sudeći nenasilno, te romanizirali i sam grad i njegovo autohtono stanovništvo. U doba ranog carstva dobio je italsko pravo,² Ŗto mu je omogućilo da se konstituirao kao *municipium*,³ gradska zajednica sa slobodnom samoupravom po uzoru na gradove Italije. Bio je i upravno sjedište ėitavog otoka. U doba Bizanta mijenja

¹ Valja naglasiti da se ovaj rad osniva više na sjeĖanjima "starih Vejana" nego na današnjoj stvarnosti ove zajednice koja je na pragu izumiranja. Godine 1997, tijekom terenskog istraŖivanja, "ėvrsta jezga" zajednice sastojala se od svega nekoliko desetaka starijih ljudi, ili sam barem stekla takav dojam iz njihovih kazivanja. Godine 2004. i 2005., kada sam provjeravala još neke podatke, većina kazivaėa iz 1997. preminula je ili bila bolesna. Stoga sam se obratila mlaĖim kazivaėima ili malobrojnim "starim Vejanima" koji nisu bili pjevaėi ili sviraėi, a koji su tek dijelom mogli odgovoriti na moja pitanja.

² Italsko pravo, *ius italicum*, bilo je privilegij koji se dodjeljivao zasluŖnim provincijskim gradovima; odnosilo se na ėitavu zajednicu, *civitas*, a ne na njezine pojedince. Tim su pravom zemljiŖta zajednice izjednaėena s onima u Italiji glede svih pravnih svojstava, ukljuėivŖi i oprost od oporezivanja. A gradskoj je zajednici omogućavalo konstituiranje slobodne municipalne samouprave (Suić, 2003:53).

³ *Municipium* je imao samoupravnu organizaciju po uzoru na grad Rim. Imao je gradsko vijeće (*ordo decurionum*), analogno rimskom Senatu, te gradsku upravu (*magistratus*) sastavljenu od raznih duŖnosnika koje su meĖu sobom birali vijećnici (*decuriones*). NajviŖi poloŖaj imali su *duumviri* ili *quatuorviri*, koji su imali i sudaėke ovlasti, tj. bili su *iuri dicundo* (Suić, 2003:54-56).

ime u Vekla, što znači Stari (grad). U sedmom, ili vjerojatnije osmom stoljeću, Hrvati prodiru na otok, a preživjelo rimsko i romanizirano liburnsko stanovništvo sklanja se u utvrđeni grad Krk. Na otoku Hrvati ubrzo uspostavljaju suživot s preživjelim ruralnim (i vjerojatno većinom neromaniziranim) Liburnima, a u gradu Krku s Romanima. Liburne očito asimiliraju, ali gradski Romani⁴ istrajavaju sve do kraja 19. stoljeća, barem jezično, kao govornici veljotskog, sjevernog narječja dalmatskog romanskog jezika.⁵ Za njih je grad ostao Vekla (na veljotskom poslije Vikla), od čega potječe današnji talijanski naziv Veglia, dok su upravo hrvatski doseljenici bili ti koji su od autohtonog stanovništva preuzeli izvorni naziv Kurik(um) kao *K`r,k`, pa Kr`k`, i sačuvali ga do danas kao Krk. Sljedeća četiri i po stoljeća otok i grad Krk su uglavnom u sastavu bizantske pokrajine Dalmacije, a tek povremeno u sastavu hrvatske države. U doba Bizanta i u okvirima njegovog pravnog sustava Hrvati formiraju četiri urbana središta, srednjovjekovne slobodne općine ÷ "kaštele", na mjestima predurbanih liburnskih naselja. To su Omišalj, Vrbnik, Dobrinj i Baška. Grad Krk je ista takva općina, ali s miješanim romanskim i hrvatskim stanovništvom. Povrh toga, on je i sjedište biskupije, što ga čini srednjovjekovnom *civitas*.⁶ Postaje lokalna metropola, sjedište i crkvene i civilne vlasti čitavog otoka.

Od početka 12. do kraja 18. stoljeća (1116.-1797.) otok je uglavnom (559 godina) bio u sastavu Republike Venecije, od čega je Venecija 230 godina vladala posredno, putem domaćih knezova Krčkih, svojih vazala, a 329 godina izravno, putem svojih provizora. U preostale 122 godine toga razdoblja (1358.-1480.) otok je bio u sastavu Ugarsko-

-Hrvatskog Kraljevstva, ali i opet vrlo posredno, preko knezova Krčkih. U tom dugom razdoblju u grad doseljava i treći etnički element, Venecijanci, budući Talijani. Tako u gradu Krku od početka 12. pa sve do kraja 19. stoljeća supostoje tri etničke komponente, dvije romanske ÷ Dalmatoromani i Venecijanci/Talijani ÷ i hrvatska, ne znamo u kojem omjeru. Ostatak otoka je potpuno hrvatski.

Nakon propasti Republike Venecije 1797. i kratkotrajne francuske vlasti otok postaje dijelom Habsburške Monarhije, podređen regionalnom središtu u Trstu i izložen jakoj talijanizaciji. Talijanska zajednica u gradu Krku je favorizirana, a osnutkom matične države Italije godine 1861. je i dodatno znatno osokoljena.

⁴ Prema bizantskim izvorima i u njihovoj terminologiji, bili su *Rhomanoi* ("zapadnjaci", koji su govorili latinski, odnosno romanski), a ne *Rhomaioi* ("istočnjaci", koji su govorili grčki, tj. Bizantinci u užem smislu.)

⁵ Dalmatski je danas izumrla romanski jezik kojim je govorilo romansko stanovništvo istočne jadranske obale i otoka otprilike do kraja 15. stoljeća. Dijelio se na barem dva narječja, od kojih se sjeverno naziva veljotskim (autoglotonim: *Veklisun*) po tome što je preživjelo kao relikv u gradu Krku (Veglia/Vekla) sve do kraja 19. stoljeća. Bio je to jezik bez pismenosti, samo za "kućnu uporabu" (Fiorentin, 2001:365-389; Muljačić, 2000).

⁶ U srednjem vijeku termin *civitas* je imao značenje različito od onoga iz antičkog razdoblja. Srednjovjekovna *civitas* bila je grad sa (srednjovjekovnom) municipalnom samoupravom, koji je osim toga bio i sjedište biskupije.

	Ukupno	Talijani	Hrvati	Ostali
1880	1592	1541	25	26
1890	1620	1449	91	80
1900	1648	1435	132	81
1910	1778	1494	212	72
1948	1473	507	926	40
1953	1470	284	1078	108
1961	1280	136	1086	58
1971	1531	90	1295	146
1981	2077	51	1592	434
1991	3022	31	2487	504
2001	5491	21	4989	481

Popisi stanovništva u gradu Krku⁷

Prema popisu stanovništva iz 1880. godine u gradu Krku živi 1541 Talijan i samo 25 Hrvata. Navedeni podatak gotovo sigurno ne odražava stvarnu etniĒku situaciju jer prezimena graĒana govore sasvim neŒto drugo. Valja istaknuti da su u popisima od 1880. do 1910. "koriŒteni (...) podaci o vjeri i materinskom ili govornom (komunikacijskom) jeziku." Tako su podaci o etniĒkoj pripadnosti dobiveni neizravno (Gelo, 1998:VII). Iako su se popisivaĒi potrudili oko obrade i interpretacije sirovih podataka, pretpostaviti je da su Hrvati u ovim popisima stanovništva dijelom bili ubrojani meĒu Talijane (isto:X). Ovo je svakako relevantno za "stare Vejane", buduĒi da, kao Œto je reĒeno, veliki dio njih kod kuĒe i meĒu sobom i danas govori venetskim dijalektom talijanskog, a ipak se veĒina izjaŒnjava kao Hrvati. To znaĒi da bi navedena "neizravna metoda" i danas dala iskrivljenu sliku njihove etniĒke pripadnosti, kao Œto je to vjerojatno uĒinila i u razdoblju 1880.-

-1910., samo tada joŒ viŒe. U svakom sluĒaju, u tom je razdoblju do vrhunca zaoŒtrena opreka izmeĒu talijanskog grada Krka i hrvatskog otoka Krka, i

⁷ Za razdoblje od 1880. do 1991. usp. Gelo, 1998:1668. Za godinu 2001. usp. LipovŒak, 2002:76-77. Iz navedenih popisa stanovništva izdvojila sam samo rubrike *Ukupno*, *Talijani* i *Hrvati*, jer su one bitne za ovaj rad. Sve ostale narodnosti, zajedno s narodnosno neizjaŒnjenim i regionalno izjaŒnjenim te "ostalima" i "nepoznatima", zbrojene su i stavljene pod rubriku *Ostali*.

formiran je prestižni identitet "starih Vejana", utemeljen na ekskluzivitetu *romanskog* (talijanskog) i *urbanog* naspram *slavenskog* (hrvatskog) i *ruralnog*. Bilo je to doba kada je Krčanin Tuone Udaina Burbur, posljednji govornik veljotskog, mogao reći na svom materinjem jeziku: "Nojiltri fume ne la čituot de Vikla toč kuinč Taluni... (Mi u gradu Krku smo svi skupa Talijani...)" (citirano prema Fiorentin, 2001:355).

Između 1910. i 1948. ne postoje popisi stanovništva pa je teško reći kako su se Talijani nacionalno opredjeljivali u doba Kraljevine Jugoslavije. Možda je već tada nekoć prestižni talijanski identitet zamjenjivan novim, sada politički oportunističkim, jugoslavenskim ili/i hrvatskim identitetom. Od 1948. pa nadalje, prema popisu stanovništva od 1948., već je znatno porastao odnos Hrvata (926) naspram Talijana (507). Uzroke valja tražiti i u egzodusu talijanskog stanovništva nakon Drugoga svjetskog rata i u vjerojatnoj promjeni talijanskog etničkog identiteta u hrvatski, oboje iz političkih razloga. Broj Talijana i dalje se smanjuje da bi se, prema zadnjem popisu iz 2001., sveo na samo 21 Talijana naspram 4.989 Hrvata. Valja naglasiti da pod grad Krk danas spada i 14 okolnih naselja, dok se stanovništvo samog grada Krka može danas procijeniti na nešto više od 2.500 ljudi. No, i u tom je slučaju omjer manji od jedan posto.

Samoproizvedenu sliku zajednice "starih Vejana" kao homogene i harmonične ne bi trebalo uzimati zdravo za gotovo. U prvoj polovici 20. stoljeća između Talijana i Hrvata su postojale etničke granice. Izdvojimo samo talijansku i hrvatsku crkvu te talijansku i hrvatsku školu, koje su više desetljeća paralelno postojale u gradu Krku. Spomenimo i "Circolo Italiano di Cultura" (Talijanski kulturni klub), u kojem su se Talijani sastajali i družili, i gdje su imali svoju čitaonicu. Tu su i procesije za različite važnije blagdane na kojima su jedni pjevali talijanske, a drugi hrvatske pjesme, ovisno o etnicitetu izvođača. Neko vrijeme procesije su se čak održavale u jednom dijelu grada za Talijane, a u drugom za Hrvate.

Glede političkih određenja spomenimo i plesove, koji su se u doba karnevala održavali na četiri mjesta – u jednom su se hotelu sastajali članovi organizacije "Jugoslavenski Sokol", u drugom članovi organizacije "Križari", u trećem Hrvati povezani sa HSS-om, a u navedenom "Circolu" Talijani bez obzira na političko opredjeljenje.

Što se tiče glazbene i plesne kulture, valja izdvojiti tri čimbenika: Limenu glazbu, krčke urbane folklorne plesove i krčke urbane folklorne pjesme.

"Stari Vejani" su vrlo ponosni na svoju Limenu glazbu⁸ jer ona pokazuje vanjskom svijetu⁹ njihovu glazbenu kulturu, i kao izvođača i kao slušatelja,

⁸ U radu rabim naziv Limena glazba ili samo Glazba jer su se njime u svojim kazivanjima služili "stari Vejani" i svirači u ovoj Glazbi tijekom mojeg istraživanja 1997. Godine 1998., tijekom karnevala, službeno je promoviran novi naziv Glazbe i od tada on glasi Gradska glazba "Krk" iz Krka. Kada sam upitala predsjednika ove udruge zašto je promijenjeno ime, odgovorio je da se pisao novi Statut za službenu registraciju društva i da

glazbenu naobrazbu izvoĀaĀa, sve do razine glazbene pismenosti, te njihov urbani identitet. Razumljivo je da su se od 1945. nadalje i *pridošlice* u grad Krk polako poĀele ukljuĀivati u rad ove Glazbe. Danas (2005.) niti jedan "stari Vejan" više ne svira u Limenoj glazbi. Od današnjih je sviraĀa samo njih Āetvero roĀeno u gradu Krku, dok ostali u njemu imaju svoje prebivalište. Ali upravo su "stari Vejani" zasluĀni za opstanak ove glazbe preko 150 godina te je stoga i poimaju i svojataju kao dio svoje glazbene kulture.

Limene glazbe uvedene su u Hrvatsku u doba Napoleona (Buble, 1980:7). Nakon 173 godine postojanja¹⁰ (uz povremene prekide) krĀka Limena glazba je jedna od starijih limenih glazbi u Hrvatskoj. Osnovala ju je obitelj Udina, po narodnosti vjerojatno talijanska.¹¹ Tijekom vremena u njoj su se u razliĀitim omjerima izmjenjivali i Talijani i Hrvati. Uz talijanske arije, i "klasiĀne" i popularne, marševe i plesove, koji su dio njezina stalnog repertoara, krĀka Limena glazba uvijek je izvodila i moderno stvaralaštvo ‡ od Āeških i njemaĀkih autora do ameriĀkih i hrvatskih. Time je uvijek bila i ostala spona "starih Vejana" s vanjskim svijetom.

Godine 1905. došlo je do rascjepa u Glazbi i u ozraĀju nacionalnog buĀjenja osnovana je, na inicijativu Antuna MahniĀa, tadašnjeg krĀkog biskupa, prva hrvatska limena glazba (Udina, 1972:343). Za talijansku limenu glazbu ("Banda Cittadina di Veglia"), aktivnu u okviru "Circola", znamo samo da je neko vrijeme postojala unutar prva dva desetljeĀa 20. stoljeĀa. Anton Udina navodi da se Limena glazba od 1934. do 1941. ponovno podijelila u dvije skupine, no ne navodi i njihove nazive (Udina, 1972:345). Kako su mi kazivaĀi govorili o procesijama koje bi ponekad vodili Ālanovi organizacije "KriĀari", a na kraju

je promjena imena "nešto kao modernistiĀko". U to doba više je limenih glazbi i u Hrvatskoj promijenilo svoje ime u Gradska glazba. Promatramo li to dublje, ponovno se moĀe uoĀiti naglasak na urbanom identitetu njezinih Ālanova i voditelja.

Valja istaknuti da se krĀka Limena glazba od prve polovice 20. st. ne sastoji samo od limenih puhaĀkih instrumenata nego takoĀer i od drvenih (klarineti) i udaraljka.

⁹ Pod "vanjskim svijetom" mislim i na otoĀane izvan grada Krka i na slušatelje u Zagrebu, Rijeci i u malim gradovima Istre, Italije i Austrije u kojima je gostovanje Glazbe privlaĀilo znatan interes. Podrazumijeva se da Limena glazba sudjeluje u svakom vaĀnijem javnom dogaĀaju u gradu Krku (u "unutarnjem svijetu") ‡ od razliĀitih otvorenja javnih institucija, preko koncerata tijekom karnevala ili za turiste u ljetnoj sezoni, do pogreba itd.

¹⁰ Dokumentacija o Limenoj glazbi je izgubljena, tako da sam pri istraĀivanju povijesti ove Glazbe svoj rad temeljila na vrlo kratkim pisanim podacima te na kazivanju "starih Vejana", koji se uglavnom nisu mogli prisjetiti toĀnih datuma nekih vaĀnijih dogaĀaja iz povijesti Glazbe. Godina 1832. zasad je odreĀena kao godina poĀetka djelovanja Glazbe na temelju Statuta Glazbe, pohranjenog u Talijanskom drĀavnom arhivu u Trstu. Prema usmenoj predaji Glazba je vjerojatno postojala Āak i prije 1820; do navedene pretpostavke došlo se na temelju starih fotografija obitelji Udina snimljenih 1877. godine, na kojima se vide glazbenici srednje dobi Āiji su preci takoĀer svirali u Glazbi.

¹¹ Anton Udina, zvan Toni Pek, dugododišnji kapelnik Limene glazbe, pokazao mi je fotografiju iz 1877. za koju je rekao da je "nukleus Limene glazbe". Na njoj je njegov pradjed Francesco sa svoja Āetiri sina, Giuseppeom, Clementeom, Francescom i Vicenzom. Do navedene pretpostavke o narodnosti obitelji došla sam na temelju njihovih imena.

procesija bi svirali članovi organizacije "Jugoslavenski Sokol", pretpostavljam da se to odnosilo na razdoblje koje navodi Udina.

S druge strane, i u drugom je razdoblju Glazba povezivala "stare Vejane" različitih političkih opredjeljenja. Dijelila se u manje sastave † kvartete, kvintete † koji su svirali na različitim zabavama, i u spomenutim "politički podijeljenim" hotelima u gradu Krku, i izvan grada, u obližnjim mjestima. Tijekom posljednjeg desetljeća i žene su se počele uključivati u do tada isključivo muško članstvo Glazbe. Rečeno mi je da je danas jedini preduvjet za sudjelovanje u aktivnostima Glazbe imati prebivalište u gradu Krku, a da su razlozi za to posve praktične i tehničke prirode i da nemaju ništa s ekskluzivnošću.

Godine 1972., na poticaj RTV Zagreb, koja je željela snimiti dokumentarni serijal o otoku i gradu Krku,¹² Josip Pepi Uravić (rođen u Puli, po ocu iz Dobrinja), istaknuti gimnastičarski entuzijast i voditelj, započeo je s obnovom krčkih urbanih folklornih plesova *manfrine (monferrina)*¹³ i *šotiša*.¹⁴ Uz navedene plesove Krčani su običavali plesati polku, mazurku i valcer.

¹² Serijal pod naslovom *Zač nismo od včera* sastoji se od pet epizoda o običajima otoka Krka. Građa za serijal snimana je 1974./1975. godine, a o karnevalu u gradu Krku 1973. godine (prema iskazima ispitanika i prema fotografijama). Od serijala je napravljen skraćeni dokumentarni film pod istim naslovom, kojim sam se koristila za ovaj rad. Na početku emisije stoji "Korišteni materijali snimljeni 1976. godine". Detaljnije usp. Literaturu i izvore.

¹³ *Monferrina* je talijanski narodni ples iz područja Monferrato u Piemontu u Italiji. Puni naslov partiture koju koristi krčka Limena glazba je "Alla buona monfrina". Na pitanje zašto Krčani izgovaraju *manfrina*, umjesto *monfrina* ili *monferrina*, kazivači su mi odgovorili da govore "iskvarenim" (!) talijanskim dijalektom.

¹⁴ Od njemačkog *schottisch*, škotski.

Plesaći u urbanim folklornim nošnjama (posuĊenim iz rijećkog HNK Ivana pl. Zajca samo za snimanje navedenog dokumentarnog serijala) u doba karnevala 1973; oko polovica od njih su "stari Vejani". Foto: Wilhelm.

Manfrina i *šotiš* se polako gube iz izvodilaćke prakse. Iako ih Limena glazba svake godine izvodi tijekom karnevala, kao i prigodom nekih drugih svećanosti, ćesto se dogaĊa da su upravo "stari Vejani" koji Źive u Italiji i posjećuju Krk tijekom karnevala oni koji zapoćinju plesati uz ovu glazbu, potiećući tako i druge Krćane na ples. Ove godine (2005.) nitko od slušatelja nije pokazao ikakvu Źelju da pleše nekad voljene krćke urbane plesove.

Zadnjih dvadesetak godina "KUD Puntat" iz obliŹnjeg mjesta Puntat ima na svojem repertoaru *manfrinu* i *šotiš*.¹⁵ ćlanovi ovog KUD-a ćesto se pridruŹuju Limenoj glazbi pri svećanim obljetnicama, pri otvorenjima nekih javnih ustanova ili pri nastupima za turiste tijekom ljetne sezone. Voditelj KUD-a (roĊen u Suvom Polju u Srbiji, Źivio je u Zagrebu te preselio u grad Krk poćetkom 1970-ih) naućio je ove plesove od spomenutoga Josipa Pepija Uravića i prenosi svoje znanje mladim generacijama plesaća. Ove godine jedna od njegovih ućenica iz KUD-a, profesorica likovne kulture (roĊena u Puli, danas stanovnica mjesta Puntat) zapoćela je podućavati ove plesove djecu iz krćke osnovne škole "Fran Krsto Frankopan" kako bi nastupili na otvorenju nove zgrade osnovne škole u gradu Krku.¹⁶ Tako se zaokruŹila prića koja moŹda ima i pomalo ironićne konotacije: plesnu tradiciju "starih Vejana" prenosili su i podućavali Puntari (smatrani *contadinima*, seljacima) i oni iz Pule/Dobrinja i Suvog Polja/Zagreba (smatrani *pridošlicama*) da bi danas ponovno, ali kao folklorizam, zaŹivjela u gradu Krku. Izdvajam jedan od *šotiša* koji se nekad plesao, a danas se samo svira u gradu Krku (notni primjer br. 1).

Za razliku od Limene glazbe, izvoĊenje krćkih urbanih folklornih pjesama pridonosilo je oćuvanju lokalnog urbanog identiteta, poglavito unutar zajednice "starih Vejana". Pjevalo se spontano, u gostionama, u kućama, ili uz razlićite radove, pri ćemu su se i pjevaći i slušatelji druŹili unutar privatnoga kruga. Pjesme bi izvodile neformalno okupljene skupine od tri do deset (pa i više) iskljućivo muškaraca. Rijeć je o tro- i ćetveroglasnim homofonim pjesmama, preteŹno u duru, vrlo melodioznim i prilićno jednostavnih harmonija. Njihovom analizom moguće je uoćiti znatnu slićnost s tršćanskim, venecijanskim i zapadnoistarskim urbanim folklornim talijanskim pjesmama. Ove lako pamtljive lirske pjesme, preteŹno ljubavne, prenosile su se usmeno. Odgovor na pitanja kako su se i zašto ovakve pjesme toliko godina zadrŹale u zajednici "starih

¹⁵ Rijeć je o koreografiji ovih plesova, ćiji je autor voditelj "KUD-a Puntat". Ovo Društvo ih ćesto izvodi na samostalnim nastupima, ali uz pratnju tamburaškog ansambla KUD-a.

¹⁶ Tragajući za "izvornim", korake plesova obnovila je na temelju vlastitog sjećanja te uz pomoć videosnimke navedenog dokumentarnog serijala *Zać nismo od vćera*.

Vejana" je, barem dijelom, nagoviješten u prvom dijelu rada, u kojem se prate komponente urbanog i romanskog tijekom povijesti grada Krka. Donosim primjer jedne od omiljenih krčkih urbanih folklornih pjesama. Riječ je o prilično popularnoj talijanskoj ljubavnoj pjesmi o djevojci koja je ubrala buketić cvijeća za svoga dragoga kojega će vidjeti uvečer (notni primjer br. 2).

Krčke urbane folklorne pjesme znatno se razlikuju od dvoglasnog netemperiranog pjevanja i analogne svirke na instrumentu tipa oboe, sviranom uvijek u paru, i zvanom *sopile*. Pjevanje se uglavnom odvija u paralelnom pomaku u intervalima nešto užim od malih terci, a završeci su u unisonu (ako pjevaju dvije žene ili dva muškarca), odnosno u intervalima nešto širim od velikih seksta sa završecima u oktavi (ako pjevaju muškarac i žena). Pjeva se snažno, djelomice kroz nos, pa je boja tona nazalna. Tonski nizovi napjeva sastoje se od četiriju do šest tonova u nizu, nešto užih i/ili širih od polustepena i/ili cijelog stepena koji se izmjenjuju na različite načine. Metroritamska i formalna struktura, kao i struktura pjevanoga teksta, variraju od jednostavnih do vrlo složenih obrazaca. Takva je tradicijska glazba još do sredine 20. stoljeća bila ono većinsko glazbeno okruženje od kojega su se glazbenici grada Krka nastojali razlikovati. Primjer koji navodim nekad je bila ljubavna pjesma, no do 90-ih godina 20. stoljeća preživjela je tek u prvoj melostrofi koja govori o prirodnim ljepotama grada Vrbnika (notni primjer br. 3).

Krčke urbane folklorne pjesme stvorile su temelj za *klapsko pjevanje* na otoku Krku. Riječ je o formalno organiziranom četveroglasnom pjevanju. Krčke *klape* sastoje se pretežno od četiri do osam pjevača, uvijek u istom sastavu, s povremenim ili stalnim voditeljem koji održava probe. Mnogi krčki *klapski* pjevači su glazbeno pismeni i pjevaju harmonizirane krčke urbane i ruralne folklorne pjesme, pjesme s aranžmanima ili neke druge popularne skladane *klapske* pjesme. Iako *klapsko pjevanje* potječe iz Dalmacije, u zadnja četiri desetljeća postalo je toliko popularno da se proširilo i na sjevernojadransku obalu i otoke i na kontinentalne dijelove Hrvatske, posebno Zagreb. Najjači utjecaji bili su masovni mediji i posebno turizam.¹⁷

Čini se da su značajke krčkih urbanih folklornih pjesama postale i razlogom zbog kojeg se upravo u gradu Krku pojavila i prva otočka *klapa* 1977. godine, pod nazivom Klapa "Krk" iz Krka. Kako su se tijekom kasnijih desetljeća i u drugim gradovima i selima na otoku počele osnivati *klape*, možemo pretpostaviti da će upravo *klapsko pjevanje* biti onaj čimbenik koji će još više smanjiti, pa i izbrisati, danas već ionako slabe granice između urbanog i hrvatsko-romanskog grada Krka i preostalog dijela otoka. Kao ilustraciju donosim ljubavnu pjesmu koja se događa na ulicama grada Krka. To je i jedina pjesma u repertoaru "starih Vejana" i današnjih *klapa* na otoku Krku koja govori o

¹⁷ Detaljnije o pojmu, tipovima, izvedbenim stilovima i značajkama *klapskog pjevanja* usp. Čaleta, 1997.

gradu Krku, Ńto omogućuje pretpostavku (barem Ńto se tiĉe stihova) da i potjeĉe iz ovoga grada. Jedna je od nekoliko talijanskih pjesama koje su preživjele u danas veĉinom hrvatskom repertoaru krĉkih *klapa* (notni primjer br. 4).

PokuŃajmo na kraju razmotriti neke uoĉljive opreĉnosti koje se pojavljuju u ovom radu. S jedne strane, "stari Vejani" su se nastojali prikazati sloŃnom, homogenom i harmoniĉnom zajednicom, ĉiji se ĉlanovi meĉusobno priliĉno druŃe i zabavljaju. S druge pak strane, etniĉke granice i razliĉita politička opredjeljenja u prvoj polovici 20. stoljeĉa upuĉuju i na ne baŃ tako sloŃnu zajednicu. Kako je veĉ reĉeno, ispitivani "stari Vejani" isticali su prije svega svoj urbani i lokalni, a tek onda etniĉki identitet, koji im je bio oĉito manje vaŃan. No, u prvoj polovici 20. stoljeĉa, sudeĉi prema navedenim manifestacijama etniĉkih granica, i taj im je identitet bio itekako vaŃan. Kako povezati ove suprotnosti?

Jedan od moguĉih odgovora bio bi u razliĉitim pozicijama "starih Vejana". Nekada, kad su ĉinili veĉinu u gradu Krku, njihova su etniĉka i politička razmimoilaŃjenja bila i razumljiva i dopustiva (tj. mogli su si ih priuŃtiti). A godine 1997., kada su bili u znatnoj manjini, bitno je bilo jedinstvo kojim se zajednica suprotstavljala veĉini Hrvata doseljenih nakon Drugoga svjetskog rata u grad Krk, i otoĉanima izvan grada Krka. Moguĉe je i drukĉije objaŃnjenje, a to je idealizacija prošlosti danas preteŃno starih ĉlanova ove zajednice. U svakom prisjeĉanju i kazivanju o prošlosti postoji odreĉena doza sentimentalne idealizacije. MoŃda je ona ovaj puta zaista nadiŃla i nekadaŃnju i danaŃnju stvarnost.

NOTNI PRIMJERI

1.

Grad Krk, 1997.

Izvodi:

Gradska glazba "Krk" iz Krka

IEF mgtf 2873

Snimila i transkribirala (osnovnu
melodijsku liniju): Ruža Bonifačić

Bella Schottisch

♩ = cca 110 (D.C. ♩ = cca 120)

♩ = 116-118

Fine

D.C. al Fine

2.

Grad Krk, 1997.

Izvode: Anton Źeljko DijaniĀ

Nino Giorgolo Bobulo

AnĀelko SindiĀiĀ

IEF mgtf 2881

Snimila i transkribirala: R. B.

♩ = 92-96

Quel maz-zo-lin di fio-ri che vien dal-la mon-ta-gna, quel
maz-zo-lin di fio-ri che vien dal-la mon-ta-gna, e guar-da
ben che non si ba-gna che lo vo-glio re-ga-lar, e guar-da
ben che non si ba-gna che lo vo-glio re-ga-lar.

Lo voglio regalare
perch  z  un bel mazzetto,
lo voglio dare al mio moretto
questa sera quando vien.

Stassera quando viene
sar  una brutta sera,
ma perch  sabato di sera
lui no   venut da me.

3.

Vrbnik, otok Krk, 1997.

IEF mgtf 1967

Izvode:

Snimila i transkribirala: R. B.

Josip Čubranić Primorec

Ivan Dijanić Paškuco

Tempo rubato

Sto - ji t' me - ni Vr - bni - - - - čka _____ ,

♩ = cca 40

sto - ji t' me - ni van do - li Vr - bni - čka _____ , aj - na naj - na,

pod njur mi je vo - dni - - - - čka, a - ja la - la - la(j),

v'le - ti je stu - - - - de - na. N. f.

4.

Grad Krk, 1997.

Izvodi:

Klapa "Krk" iz Krka

IEF mgtf 2873

Snimila: R. B.

Zapisao i harmonizirao:

Ivica Frleta, ml.

[♩ = 180-190]

1. Le stra - de di Ve - glia son lun - ghe, son lar - ghe, son stret - te, son
2. L'a mo - re lo fac - cio, lo fac - cio con la mi - a bel - la, che
3. Ca - du - ta dal cie - lo man - da - ta, man - da - ta da Di - o, che

fat - te a bar - chet - ta, son fat - te per fa - re l'a - mor, son or.
sem - bra u - na stel - la, una stel - la ca - du - ta dal ciel, che ciel.
bel pa - ra - di - so una not - te dor - mi - re con te, che te.

4. Col' u - no, col du - e, col tre a - mar - ti vor - rei, col' rei a -
mar - ti vor - re - i spo - sa - re, spo - sa - re mai più, a più.

ZAHVALA

Duboko sam zahvalna svim svojim kazivaĀima, i "starim Vejanima" i ostalim stanovnicima grada Krka, kojih je previše da bih ih ovdje poimence navela, ali koji su bili zaista ključni i nezaobilazni za nastanak ovoga rada. Posebnu zahvalnost dugujem dr. sc. Berislavu Horvatiću, ljubitelju otoka Krka,

koji mi je mnogo pomogao oko povijesne i jezične tematike i s kojim sam često diskutirala problematična pitanja ovoga rada.

LITERATURA I IZVORI

BOLONIĆ, Mihovil i Ivan **ŽIC ROKOV** (2002): *Otok Krk kroz vjekove*, 2. izd. Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

BUBLE, Nikola (1980): *Trogiški narodni napjevi*. FDK - Omiš, Omiš.

ČALETA, Joško (1997): Klapa Singing, A Traditional Folk Phenomenon of Dalmatia, *Narodna umjetnost* 34 (1), Zagreb, str. 127-145.

FIorentin, Anna Maria (2001) *Krk - "splendidissima civitas Curictarum"*. Adamić, Rijeka.

GELO, Jakov, Ivan **CRKVENČIĆ** i Mladen **KLEMENČIĆ** (ur.) (1998) *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske - 1880.-1991. - po naseljima*. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb.

MULJAČIĆ, Žarko (2000): *Das Dalmatische. Studien zu einer untergangener Sprache*. Böhlau Verlag, Köln.

SUIĆ, Mate (2003): *Antički grad na istočnom Jadranu*, 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Golden marketing, Zagreb.

UDINA, Anton pok. Franje (1972): 120-obljetnica krčke Limene glazbe, *Krčki zbornik* 5, Krk, str. 343-346.

ZAČ NISMO OD VČERA. (1990) [Dokumentarni film. Običaje otoka Krka prikazao narod otoka Krka prema životu i sjećanju. Korišteni materijali snimljeni 1976. godine. Građu pripremili: Društvo folklorista Hrvatske, Ogranak Rijeka. Obrada građe i teksta: Beata Gotthardi Pavlovsky. Rež. Tinko Globočnik, ur. Božo Potočnik. Proizvodnja: Hrvatska televizija 1990.] IEF video 547.

ZELIĆ, Danko (1993): Nastanak urbanih naselja na otoku Krku, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 17(2), Zagreb, str. 7-17.

ON THE RELATION OF URBAN AND ETHNIC IDENTITIES: THE EXAMPLE OF ITALIANS AND CROATS IN THE CITY OF KRK

Summary

The island of Krk in the Croatian part of the Northern Adriatic has a population of 18,500, predominantly Croatian. Five of its 68 settlements have been traditionally regarded as towns (at least in the medieval sense) for about a millennium. Out of these, the city of Krk has had an exceptional role and history, resulting in a specific identity. While the remaining four were founded and populated by the Croats, who colonized the island presumably in the 8th century, the city of Krk had been the local administrative centre of the Roman Empire, with Roman population. With the Croatian colonization, the surviving Roman population of the island took refuge in the city of Krk. However, the Croats moved in as well, and coexistence prevailed. For quite a few centuries the city of Krk was the seat of Venetian rule, whether indirect (via the local Croatian

princes, the vassals of Venice) or direct (1480-1797), which introduced an additional Romance element. What we observe today are the remnants of the resulting complex identity relying predominantly on the exclusivity of *Romance* (Italian) and *urban*, as opposed to *Slavic* (Croatian) and *rural*.

Despite a certain antagonism between the Italians and Croats, a togetherness emerged; in the course of the 20th century, they developed a specific informal minority group in which their urban identity became even more material than their ethnic one. Currently they refer to themselves as "stari Vejani" ("old Veians", from *Veglia*, the Italian name for Krk). They are bilingual, speaking among themselves a local variant of the Venet idiom, irrespective of their ethnicity. This paper is based rather on the reminiscences of "old Veians" than on the reality of this presently small community. Out of various musical traits of this community three of them are substantial for disclosing and defining their identity, viz. the formally gathered, classically trained players in the brass band, the informally gathered, singers who perform urban folk homophonic songs in three or four parts, predominantly in major and in Italian, and the dancers of the old and revived Krk urban folk dances *manfrina* and *šotiš*. With these they differ considerably from the rest of the island population.

Keywords: urban and ethnic identity / Italians and Croats / brass band / urban folk dances / urban folk songs